

Křesťanská Evropa v konfliktu a kontaktu se světem islámu a judaismu

ARTS011 Proměny křesťanské Evropy: Vize, kritika, diskuse

Mgr. Jana Valtrová, Ph.D.

Proč se tématu věnovat?

- Zkušenost z kontaktu s odlišnými náboženskými tradicemi měla vliv na formování i křesťanského světa. Křesťanství se neutvářelo ve „vzduchoprázdnu“, ale reagovalo na různé podněty.

Setkávání s židovstvím – dlouhodobý kontakt s jinakostí „uvnitř“ křesťanského světa

Setkávání s islámem – dlouhodobý kontakt s jinakostí převážně „vně“ křesťanského světa, soupeření o nadvládu nad územími

(Další náboženské tradice)

- Doba středověku – doba formujících se evropských postojů k těmto tradicím. Často tyto představy přetrvávaly dlouho do novověku či dokonce současnosti

Riccoldo da Monte di Croce, *Livre de peregrination*, (*Livre des Merveilles*, Bnf 2810, 294v).

Setkávání s jinověrci jako praktický i teoretický/teologický problém

Praktická rovina vztahů s jinověrci

V případě mírového pobytu (obchod, diplomacie apod.)

- *právní vztahy* mezi křesťany a jinověrci
- na území křesťanských vládců je jejich přítomnost vždy závislá na *vůli panovníka/vrchnosti*
- panovník je povinen (církve očekává, že bude) podporovat *křesťanské misie*

Teologická rovina vztahů

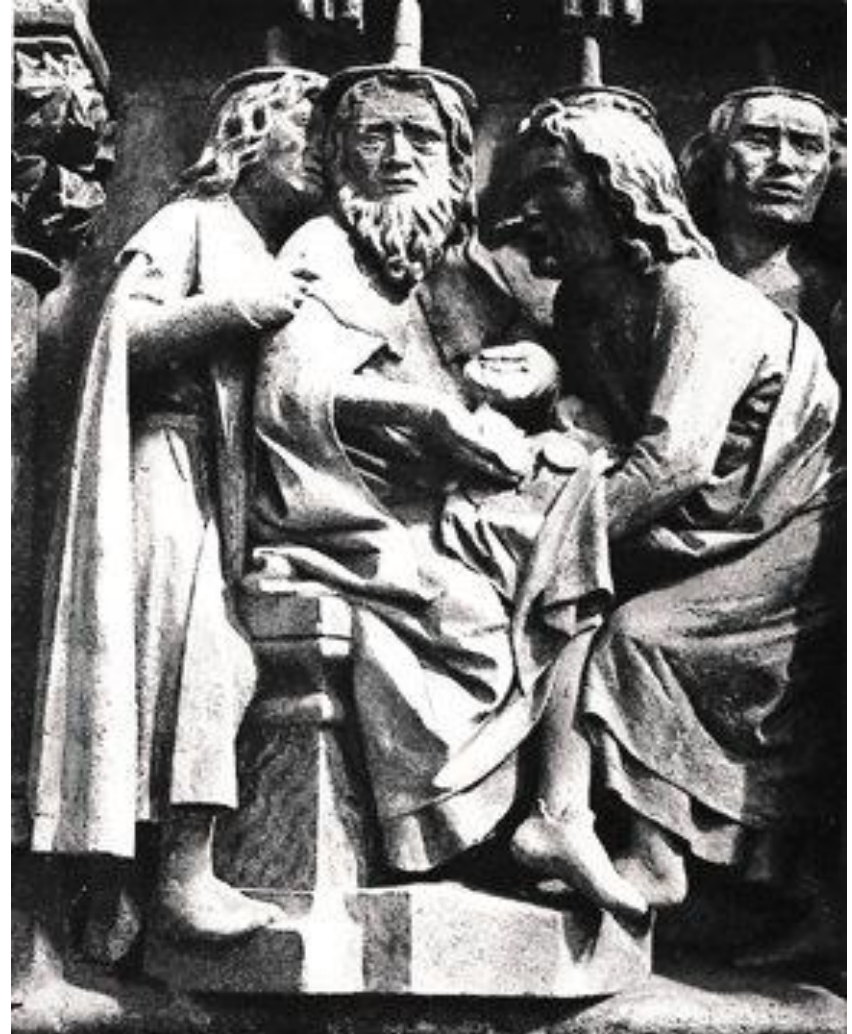
- otázka důvodu jejich existence – jinověrci jsou Boží stvoření, jak se k nim mají křesťané chovat?
- povinnost misie zakotvená v evangeliích – tzn. *jinověrce nelze ignorovat*
- různé kategorie jinověrců – **a)** ti, co křesťanství poznali/setkali se s ním, ale odmítli je („heretici“)
b) ti, kteří o křesťanství nic nevědí, nikdy neslyšeli („pohané“/“modloslužebníci“)
- koncept tzv. „spravedlivé války“

Středověké křesťanské pojetí židovství

- Židé jako lid Starého zákona, svědkové působení Boží moci v biblických časech, Mojžíš

x

- Židé jako farizejové, zrádci a nepřátelé Ježíše Krista

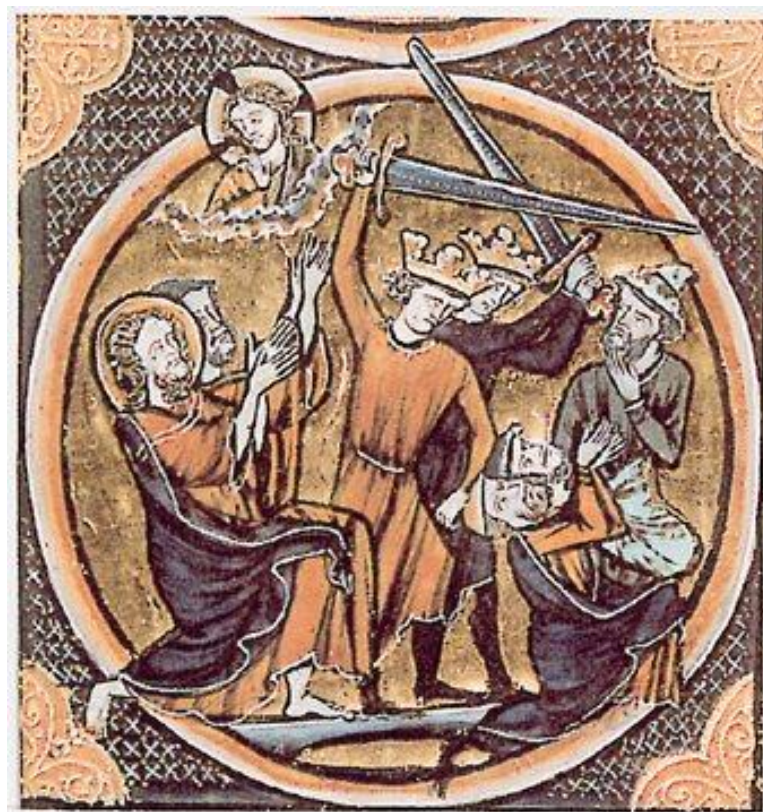
Teologické základy raně středověkého postoje k židovství

Sv. Augustinus

- Židé odmítli poselství Nového zákona a jsou za to potrestáni vyhnanstvím
- Bůh jim dal zákon, proto jsou důležití jako *svědkové*
- Nemají být zabíjeni a mohou provozovat svou víru
- Podle proroctví konvertují ke křesťanství v budoucnu (Ř,11) – problematika misie

Křížové výpravy

- 1095-1099 první výprava, 1099 dobytí Jeruzaléma a založení křižáckých království
- ...
- Pogromy během křížových výprav
- Ekonomické souvislosti – omezovány možnosti způsobu obživy, vytlačování z obchodu – zbývala lichva

Základní principy vztahů k Židům ve středověku

- Středověk navázal na Augustina– Židé jako *svědecký lid*
- **bula *Sicut Iudaeis***, 1120, papež Kalixt II. (1119-1124), pravděpodobně reakce na útoky a protižidovské násilnosti
 - Židé nemají být fyzicky napadáni, nemají být nuceni ke křtu
 - jejich majetek je pod ochranou, mají právo v klidu slavit své svátky, zákaz narušovat jejich hřbitovy atd.
- avšak platí, že žádný nevěřící nesmí být nadřazený křesťanovi
- prevence konverze k židovství
- **Čtvrtý lateránský koncil, 1215**
 - zintenzivnění snah o fyzickou segregaci – vizuální odlišení oděvem
- 20. léta 13. století - vznik nových řádů františkánů a dominikánů – kazatelská činnost, mnohdy protižidovsky namířená

Během středověku dochází k utužování poměrů – Židé se stávají více závislími na panovníkovi, který je využívá jako zdroj příjmů. Musejí čelit útokům a opakovaně jsou vyhnáni z měst či ze země, postupná segregace do ghett.

Vypovězení Židů z Francie a označení na oděvu

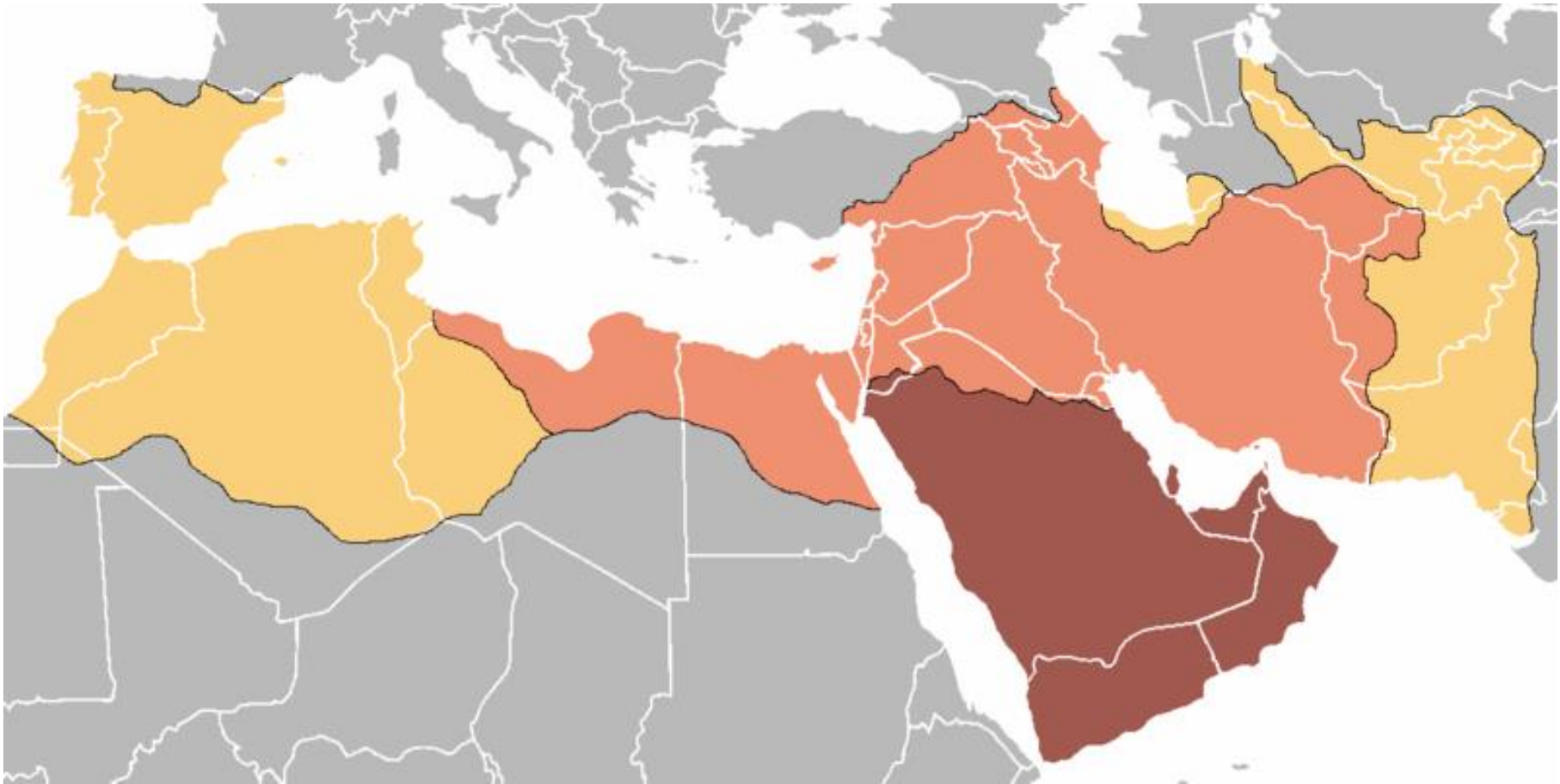
Středověké disputace se Židy a pálení talmudu

- Od 30. let 13. století se vedly veřejné disputace se Židy (Barcelona, Paříž)
- Role konvertovaných Židů
- Kritika talmudu jakožto díla, které se odchyluje od Mojžíšova zákona a obsahuje tajné konspirace proti křesťanům – pálení talmudů

Typická obvinění Židů ze strany některých křesťanů

- Obvinění z rituálních vražd
- Obvinění ze znesvěcení hostií (po r. 1215)
- Obvinění z trávení studní a šíření nemocí
- Obvinění ze spiknutí proti křesťanům a spojenectví s Mongoly (40. léta 13. století)
- ...

Expanze islámu za proroka Muhammada do r. 632

Expanze za čtyř chalífů (635-680)

Expanze za vlády Umajjovců (661-750)

Středomoří v době první křížové výpravy – kontakt s islámem

Hlavní oblasti kontaktu evropských křesťanů s muslimy

- Iberský poloostrov – dlouhodobé soužití
- Palestina – křížové výpravy a poutnictví do Svaté země
- Balkán – expanze Osmanské říše, pro Evropu akutní nebezpečí od konce středověku prakticky až do 17. století
- Persie, Střední Asie a oblast Zlaté hordy – islamizace Mongolů okolo roku 1300

Středověké křesťanské představy o islámu

Jan Damašský (675-749)

- islám jako druh „hereze“
- muslimy nazývá Izmaelity, nebo Agarény/Hagarény
- Muhammad jako „falešný prorok“
- muslimové jsou předzvěstí příchodu Antikrista

Další časté výtky na adresu islámu/Saracénů:

- Muhammad použil Starý a Nový zákon, aby zamaskoval své vlastní mylné učení
- nezajímá se o duši, ale o tělo a tělesná potěšení
- muslimové, když nemohou svou víru obhájit argumenty (tzn. protiřečí bibli), hájí ji mečem

Intelektuální kontakty a pokusy o poznání islámu

Petr Veberabilis (Ctihodný)

(zemř. 1156)

- Benediktin, opat kláštera v Cluny
- „islámský projekt“ – inicioval překlad Koránu
 - *Lex Mahumet pseudoprophetae* (Robert Ketton, 1143)
 - další díla Petra Ctihodného: *Contra sectam Saracenorum*, *Summa totius heresis Saracenorum*
- jeho motivací je obrácení muslimů na křesťanství
- Jedná se spíše o ojedinělou snahu

Mučednictví jako narativ odrážející kontakt s islámem

- S rozvojem misií dominikánů a františkánů ve 13. století se objevují případy smrti vykládané jako mučednická – pro víru
- Prameny jsou často hagiografická pojednání
- Povaha událostí je velmi různorodá – někdy skutečně je exekuce trestem za odmítnutí konvertovat k islámu, v některých případech jde o výsledek aktivní snahy misionáře

Neznámý znalec islámu

Riccardo da Monte di Croce (zemř. 1320)

- Dominikánský mnich, léta 1290-1300 prožil na Blízkém východě, procestoval Palestinu a žil v Bagdádu
- Znalost jazyka, reflektoval mocenské úspěchy islámu i pád Akkonu čili konec křižáckých států – „Dopisy triumfující církvi“ (*Epistolae ad Ecclesiam triumphantem*) – je vítězství islámu Boží vůle, se zde ptá?
- Autor polemik proti islámu i cestopisu

Shrnutí

- Muslimové i Židé jsou zasazeni do *křesťanského* pohledu na svět a je jim určena úloha buď svědků minulosti, potenciálních konvertitů, nebo nepřátel, které je třeba porazit
- Konceptualizace islámu a židovství byla utvářena na základě srovnání s křesťanstvím
- Základní strategie – misie a/nebo pronásledování, konflikt, zničení
- Velmi postupný rozvoj znalostí o náboženských naukách obou tradic – řada omylů, také kvůli špatné jazykové vybavenosti
- Detailní znalost těchto náboženských tradic byla záležitostí výjimečných osobností